

PINIGAI VĒLYVŪJŲ VIDURAMŽIŲ VIDURIO EUROPOJE

Rec.: Roman Zaoral (ed.), *Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages*, London: Palgrave Macmillan, 2016.

Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages yra 2016 m. išleistas straipsnių rinkinys anglų kalba, skirtas vėlyvųjų Viduramžių (XIV–XVI a.) Vidurio Europos ekonomikos istorijai. Pavadinimas sako, kad daugiausia dėmesio knygoje skiriama pinigams ir finansams. Nors pasirinkti straipsniai yra šiek tiek platesnio turinio, iš esmės rinkinys gana koherentiškas ir vientisas. Tai yra nuopelnas straipsnių rinkinio sudarytojo Karolio universiteto profesoriaus dr. Romano Zaoralio, kurio dėka keletas prastesnių straipsnių apskritai negadina solidaus leidinio įvaizdžio, o paties sudarytojo įvadas ir tyrimų objekto istoriografijos analizė neabejotinai praturtins visus regiono ekonomikos istorija besidominčius tyrėjus. Sąrašas ypač džiugina pozicijomis, kurių darbinės kalbos yra čekų ar vengrų ir kurios ne taip paprastai aptinkamos Lietuvos skaitytojui.

Straipsnių rinkinys *Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages* sudarytas iš keturių tematinų dalių: 1) Pinigai ir monetų kaldinimas (*Money and Minting*). 2) Viduramžių dvaro finansavimas (*Medieval Court Funding*). 3) Prekyba ir miestai (*Trade and Towns*). 4) Bažnyčia ir pinigai (*Church and Money*). Visos dalys reprezentuojamos mažiausiai trimis straipsniais, o iš viso skaitytojas gali rinktis iš 15 skirtingų autorių tekstų. Knygos recenzentui tarp šių autorių iš karto atpažįstami tik pora vardų – Grzegorz Myśliwski's ir Beata Mozejko. Nenuostabu, kad abu jie – lenkai. Autorių, temų, tyrimų objektų geografijos įvairovė yra neabejotinai vienas iš šio straips-

nių rinkinio plusų. Bohemijos, Vengrijos, atskirų Vokietijos žemių tyrimai mums sunkiau pasiekiami, visų pirma, dėl istoriografijos nacionaline kalba. Tai yra natūralu. Ir lietuviška istoriografija dėl jos nepasiekiamumo labai dažnai atsiduria regioninių tyrimų paraštėse. Taip ir atsitiko šioje studijoje, kur Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorijos momentai vis pasirodo atskiruose siužetuose, bet tikslingai neaptariami nė viename straipsnyje. Žinoma, galima teigti, kad ir pats knygos regiono (*Central Europe*), o kartu ir tyrimų geografijos pasirinkimas yra tam tikra problematika, kuri sudarytojo jo įvadiniame tekste visai nesprenžžiama – lyg Vidurio Europa, Vidurio ir Rytų Europa, Vidurio Rytų Europa ir kiti konceptai būtų savaime aiškūs ir nediskutuotini.

Galbūt ši problematika aktuali ir svarbi tik iš LDK istorijos perspektyvos, jos „įgeografinimo“ ir šiuo atveju per didelio susireikšminimo, bet, nepaisant to, iš knygos ir įvadinio teksto norėtusi konceptualesnio regiono apibrėžimo, tai padarius galbūt nekiltų ir papildomų klausimų. Juo labiau kad tyrimo laikotarpis apima Jogailaičių „aukso amžių“, jų dominuojamą politinį regiono žemėlapi, kuriame savo vietą turėjo ir LDK. Žinoma, tam, kad įtrauktume savo istoriografijos pozicijas į Vidurio ir Rytų (*sic!*) Europos istorijos tyrimus, turime patys imtis daugiau iniciatyvos.

Grįžtant prie pačios knygos, toliau norėtusi trumpai aptarti jos turinį ir konkrečius straipsnius. Pirmojoje dalyje „Pinigai ir monetų kaldinimas“ pateikiami trys tyrimai. Hendrikas

Mäkeleris ir Michaelas Northas skirtinguose straipsniuose aptaria Šventosios Romos imperijos ambicijas vėlyvaisiais Viduramžiais standartizuoti regiono monetarines sistemas ir problemas, su kuriomis ji susidūrė. Martinas Štefánikas analizuoja garsaus Vengrijos karalystės miesto, turtingo savo aukso ir sidabro iškasenomis, *Kremnica*, XV a. pinigų apskaitos knygas

Antrojoje dalyje „Viduramžių dvaro finansavimas“ iš viso yra penki straipsniai. Zdenėkas Žaludas nagrinėja Jono Liuksemburgiečio (1296–1346) dvaro finansavimo šaltinius. Stanislavas Barta ir Jánosas Incze analizuoja Zigmanto Liuksemburgiečio (1368–1437) užstatų politiką: pirmasis Bohemijoje, kur imperatoriui teko sunkesnis išbandymas priešintis husitų judėjimui; antrasis – Vengrijos karalystėje, kur laisvė įvairiems sprendimams buvo kur kas didesnė. Daniela Dvořáková bene įdomiausiame šios dalies straipsnyje apie Barbaros iš Celjės (~1390/1395–1451), Zigmanto Liuksemburgiečio žmonos, finansų politiką nagrinėja, kaip ji sugebėjo užsitikrinti stiprų finansinį užnugarį, savarankiškai vykdyti įvairias sudėtingas tarpvalstybines ūkines operacijas, sukaupe svarų politinį ir diplomatinį kapitalą. Neabejotinai įdomiausia straipsnio dalis LDK istorijos tyrinėtojams ir bus apie jos diplomatinis sugebėjimus: straipsnyje teigiama, kad Barbara galėjo būti viena iš Vytauto Didžiojo karūnavimo idėjos iniciatorių, spaudė Zigmantą Liuksemburgietį, lydėjo jį į Lucko suvažiavimą, tiesiogiai susirašinėjo su Vytautu ir siuntė jam dovanas. Tam ji neabejotinai turėjo pakankamai išteklių, apie kuriuos išsamiau ir rašoma Danielos Dvořákovos tikrai įdomiaame straipsnyje.

Paskutiniame sekcijos straipsnyje Petras Kozákas analizuoja Žygimanto Jogailaičio (Senajo) (1467–1548), kai jis buvo dar tik Jogailaičių princas (iki 1506 m.) ir valdė palyginti nedideles teritorijas Silezijoje ir Luzatijoje, 1500–1507 m. dvaro sąskaitų knygas. Refe-

ruojant į Lietuvoje publikuotas kitų Jogailaičių sąskaitų knygas¹, straipsnyje analizuojama tokių šaltinių reikšmė, panaudojimo galimybės, svarba. Autorius, remdamasis sąskaitų knygomis, taip pat tiria princo Žygimanto Jogailaičio dvarą, jo struktūrą, plėtrą.

Trečioji dalis „Prekyba ir miestai“ prasideda Pavlos Slavičkovos ir Zdenėko Puchingerio straipsniu, kuriame pateikiama trumpa Bohemijos ir Moravijos miestų apskaitos knygų analizė, daugiausia dėmesio skiriant apskaitos principams, ir ieškant, ar miestų knygose galima išvelgti dvejybinių įrašų sistemą. Grzegorz Myśliwski's savo straipsnyje ieško privačių apskaitos knygų iš XIV–XVI a. Vroclavo. Beata Możejko analizuoja Gdansko finansinius įsipareigojimus Lenkijos karūnai XV–XVI a. Grupę straipsnių baigia Balázsas Nagy savo nauja Bratislavos (Pressburg) muitinės 1457–1458 m. duomenų interpretacija, tačiau tai neabejotinai vienas prastesnių knygos straipsnių, iš principo tik atkartojantis jau anksčiau atliktų tyrimų (pvz., András Kubinyi'o) apie Vengrijos Karalystės prekybos balansą su Vakarų Europa vėlyvaisiais Viduramžiais ir ankstyvaisiais moderniaisiais laikais išvadas.

Paskutinė knygos dalis skirta Bažnyčiai ir pinigams. Ją pradeda Antonino Kalous straipsnis apie popiežiaus legatų misijų Vidurio Europoje finansavimą ir finansavimo modelio pasikeitimą XV–XVI a. Marekas Suchý, remdamasis išlikusiais XIV a. pabaigos (1372–1378) apskaitos dokumentais, parengė įdomią Šv. Vito katedros (Praha) statybų ir jos finansavimo analizę. Iš tyrimo galima sužinoti tiek apie statyboms reikalingus darbininkus ir kaip jiems buvo atsilyginama, tiek apie paslaugas, apmokėjimų sezoniskumą, darbo sąlygas, tad

¹ *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494–1504)*, sudarė Darius Antanavičius ir Rimvydas Petrauskas, Vilnius: Petro ofsetas, 2007; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543–1548)*, sudarė Darius Antanavičius, Vilnius: Petro ofsetas, 2012.

šalia ekonominių akcentų labai subtiliai atskleidžiama ir bendra katedros statybos mikroistorija. Straipsnių rinkinį užbaigia labiau šaltiniotyris Prahos kapitulos ikihusitiškojo laikotarpio apskaitos žiniaraščių (1358–1418 m.) tyrimas.

Apibendrinant galima teigti, kad ši knyga supažindina su daug įvairių vėlyvųjų Viduramžių Vidurio Europoje ekonomikos reiškinių. Didžioji dalis jų pristatoma atliekant unikalius

tyrimus, paremtus vienais ankstyviausių regione su ūkio istorija susijusių šaltinių. Galbūt būtų galima teigti, kad dalis tyrimų pernelyg šaltiniotyrisiniai, menkai padedantys geriau pažinti ekonominį šio regiono pulsą. Visgi tai nemenkina šio straipsnių rinkinio unikalumo šiandienos historiografijos kontekste ir yra puiki įžangą į tolesnius Vidurio ir Rytų Europos ekonomikos istorijos tyrimus.

Darius Sakalauskas